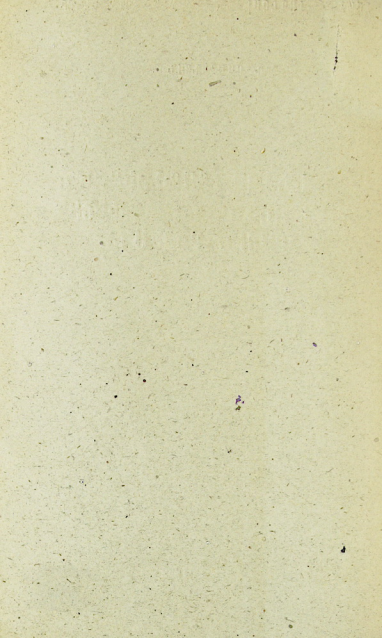


Գ. ԱՂԱՋԱՆՅԱՆ

ԲԱՄԲԱԿԻ ԲԵՐՔԱՏՎՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՐՋՐԱՑՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ
ԱԳՐՈՋԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

ՅԵՐԵՎԱՆ — 1933



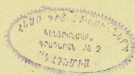
Գ. ԱՂԱԶԱՆՅԱՆ

633.51

Ա

ԲԱՄԲԱԿԻ ԲԵՐԲԱՏՎՈՒԹՅԱՆ
ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ
ԱԳՐՈՋԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

18658 H 23044



Սրբազրեցին՝ Ս. Լալոբյան, Վ. Մանուկյան

Գնահատի աղաբան

Գառվեր 374 հրատ. 24 հիմնի 9170 տիրոջ 2000

ԲԱՍԲԱԿԻ ԲԵՐՔԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ԱՆՀՐԱՑԵՇՏ ԱԳՐՈՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄՆԵՐ

Սոցիալիստական ախլի տնտեսությունների (կոլխոզների և սովխոզների) կողմակերպչական— տնտեսական ամրապնդման համար կիրառվող ձեռնարկումների շարքում խոշոր նշանակություն ունեն—

1. Բերքի բարձրացումը, 2. կատարված աշխատանքների և ստացված արդյունքի վորակական բարձր ցուցանիշները, 3. կորուստների դեմ տարվող անողոր զալքարը, 4. դիտություն և տեխնիկայի վերջին նվաճումների լայն կիրառումը:

Այդ բոլորի իրականացման համար անհրաժեշտ և կիրառելի չէ շարք ագրոտեխնիկական ձեռնարկումներ վորակական բարձր ցուցանիշներ ուսանալու նշանաբանի տակ, և ապա ունենալ խիստ հսկողութիւնը (առանձնապէս կաշտային հսկողութիւն) կատարված աշխատանքների քանակի, վորակի և տեղի ունեցող կորուստների վրա: Առանձնապէս անհրաժեշտ և խիստ հետևել կատարված աշխատանքների վորակին, այլ կերպ՝ հնարավոր չի լինի արագ կերպով վերացնել այն բացերը, վորոնք դուրսթիւն ունեն մեր աշխատանքներում և վորոնք պատճառ են դառնում բերքի զրալի անկման:

Այժմ, յերբ կոլեկտիվիզացիայի հետևանքով սոցիալիստական դուրդատնտեսութիւնն ունի խոշոր առաքիւրութիւններ և տեխնիկական հնարավորութիւններ անցնելու սխտեմատիկ, անընդհատ և պլանային պալքարի ագրոտեխնիկայի բարձունքները գրավելու, բերքատվութիւնը բարձրացնելու և կորուստները մինիմումի հասցնելու բնագավառներում, մեկք կարող ենք և պարտավոր ենք իրականացնելու 17-րդ Կոսկոնֆերանսի վորոշումը բերքի բարձրացման մասին, ուր գրված է. «Յերկրորդ հընդամայակի կենտրոնական խնդիրը պիտի լինի կոլխոզների և սովխոզների բերքատվութիւնի վնասկան բարձրացումը»: Կուսակցութիւն կողմից առաջադրված այս խնդիրն անհրաժեշտ և կենսագործել վնասկանորեն, արագ, ճիշտ և հիմնված գիտական

ավյալների վրա՝ հնարավոր սխալներից խուսափելու համար: Մասնավորապես մեզ մոտ՝ Խ. Հայաստանում կան բարձր հնարավորութուններն ու ավյալները վաճառքի բերքի մեջ չանի տակառավ թարձրացնելու, այլ շատ գնդերում՝ կրկնապատկելու և յետապատկելու աշխատանքներով յարգապատմբ մեզ մոտ առեղծում և ամուր բարդ անասնադահույթյան դարգապման համար, վարն իր հերթին մեղի ինդիքը բարելավելուց դատ, տալու յն նաև դպարի ցանակութամբ դամարը և, աշխարհով, հանքային պարարտանյութների հետ միասին նպատակելու յն բերքի բարձրացմանը:

Բարձր բերք ստանալու վաշխուն սրինակներ մենք ունենք հանձին Վաղարատի բամբակադարձական զոնալ կայանի, Աղհամ-դալույի և Ղուրդուղույի հեծակետերի, ուր մի շարք տարիներ ընթացքում, կիրառելով աղբառներին կախան ճիշտ մեծարկումներ, մեր պայմանները համար ստացել են սեկորդային բերք:

Աղյուսակ № 1

Խ.	Շրջան և կետ	Մերանք	Մեր հեծարք բերք ցանակերով							Միջինը	Մանր.
			1926 թ.	1927 թ.	1928 թ.	1929 թ.	1930 թ.	1931 թ.	1932 թ.		
1	Աղհամդալու	Ֆինդ	—	18,0	23,9	9,8	15,2	17,2	—	18,73	Երկրորդականայ և Գործարար գործարարական
		169	—	20,5	26,0	20,2	20,9	13,4	—	20,20	
		Նազրոցի	—	13,2	20,9	23,0	14,2	14,9	—	18,24	
2	Ղուրդուղու	Ֆինդ	14,7	11,2	13,3	18,0	9,2	—	—	12,68	
		169	16,6	15,8	15,1	16,6	11,6	—	—	14,90	
		Նազրոցի	17,5	12,9	11,9	17,8	11,2	—	—	14,22	
		Գ. Գ. / 615	—	—	—	—	—	—	15,9	15,9	
		Գ. Գ. / 492	—	—	—	—	—	—	21,89	21,89	
		114	—	—	—	—	—	—	20,15	20,15	
3	Ղուրդուղու	Ֆինդ	—	—	—	18,9	26,5	—	—	22,7	Այս ավյալներն են Գործարար գործարարական
		169	—	—	—	18,5	29,0	—	—	22,75	
		Նազրոցի	—	—	—	11,5	19,8	—	—	12,65	
		Գ. Գ. / 915	—	—	—	23,54	24,46	—	—	24,0	
		Գ. Գ. / 492	—	—	—	5,38	25,81	—	—	25,68	
		1306	—	—	—	—	30,9	—	—	30,9	
4	Միջինը հայաստանում	Բոլոր տարիների	8,04	9,68	7,89	6,17	—	4,41	4,4	6,43	

այն ինչ նբանց անմիջական հարեան տնտեսությունները, վորոնց
ցանքերը դանդում են նույնանման կլիմայական և հողային պայ-
մաններում, տալիս են շատ քիչ բերք։ Ասածների ճշմարտությունն
ապացուցելու համար բերում ենք այդ վորձադաշտերում ստաց-
ված տվյալները, ինչպես նաև բերքատվության միջինը Հայաս-
տանի մասշտաբով՝ ըստ տարիների։ (Տե՛ս աղյուսակ № 1)։

Բերած թվականն տվյալներն ավելի քան պարզ ցույց են տա-
լիս, վոր վերահիշյալ վորձնական հիմնարկներում հաջողվել է
մի շարք տարիների ընթացքում ստանալ յերեքից չորս անգամ
ավելի բամբակի բերք, քան թե միջին բերքատվությունն և Հա-
յաստանի մասշտաբով։

Նման հաջողությունն վորձադաշտերը ձեռք են բերել աշ-
խատանքների ճիշտ կազմակերպման, վարի, ցանքի, խնամքի և այլ
աշխատանքների ժամանակին և անթերի կատարելու հետևանքով։
Նման որինականք մենք կարող եյինք բերել մի շարք այլ վորձա-
դաշտերում և սովխոզներում ու լավ կազմակերպված կոլխոզ-
ներում ստացված արդյունքներից, սակայն բերած որինակն ել բա-
վական և ցույց տալու համար, վոր բերքի բարձրացման ապարի-
զում մենք կարող ենք կատարել ուժեղ թոփչներ, և դրա համար
անհրաժեշտ և կազմակերպչական-տնտեսական ձեռնարկումների
հետ միասին նախ և առաջ խելացի և ճիշտ կիրառել դիտության
լավագույն նվաճումները, ագրոտեխնիկայի վորձված և ամենա-
նվազկապով միջոցառումները։ Բերքատվության բարձրացման
ապարիզում մեր ամենաառաջին խնդիրը պետք է լինի սովխոզ-
ների և կոլխոզների արտադրական հնարավորությունների մաք-
ախմալ ուղտագործումը, վորն իր վրայուն արտահայտությունը
պիտի դնեն աշխատանքի արտադրողականության բարձրացման
և ստացված պրոդուկցիայի բարձրորակության մեջ։

Այս դրքույկում մենք խոսելու յենք բերքի բարձրացման ագրո-
տեխնիկական բնույթի կոնկրետ ձեռնարկումներից մի քանիսի
մասին, վորոնց կենսագործման դործին պիտի լծվել անմիջապես
մինչև զարնանացանի աշխատանքների սկսվելը և այդ աշխա-
տանքների պրոցեսի ընթացքում։ Կաշխատենք ցույց տալ, թե
վորքան մեծ են ագրոտեխնիկայի կանոնները թերի կատարելու և
դրանից բխող բերքի անկման հետևանքով առաջացած մեր կո-
րուստները, և նշել մի քանի ուղիներ այդ բացերը վերացնելու
համար։ Գրքույկի 2-րդ մասում կխոսենք այն ձեռնարկումների
մասին, վորոնց պիտի կատարվեն ցանքից հետո՝ բույսի զարգաց-
ման (վեգետացիայի) ընթացքում։

Յանքի համար՝ Հողի նախապատրաստելը տյն տուղին է կարևոր աշխատանքն է, վորից մեծապես կախված է նաև հետագա աշխատանքները հողի ընթացքը։ Այն հանդամանքը, թե յե՞րբ և ի՞նչպես և հողը հերկված, փոցխված և նախապատրաստված, կախված է նաև ցանքի մասնակից, քուղհանների քանակին ու վարակը, ջուրը և այլ կարևոր աշխատանքները։ Վաստ նախապատրաստված հողում բամբակի խնամքին վերաբերող անխաբի բալոր աշխատանքները կրում են ավելի լարված, ավելի ծանր և ավելի համառ բնույթ։ Դրանով, սակայն, խնդիրը չի ուսՀամախափանվում։ Վերջին էլ հետագա աշխատանքները կատարվեն խնամքով, (վորոնք կշինեն ծանր և հակադաս կենդանի խուղ), բայց և այնպես հողի վաստ նախապատրաստելը անհետևանք չի անցնի և դրալի կերպով կզակակցնի բամբակի բերքատուլությունը։ Հողի խնամքով նախապատրաստելը (վարը, փոցխը և այլն), հետագա աշխատանքներին փոխարինել չի կարող, ինչպես նաև խնամքին վերաբերող աշխատանքները չեն կարող փոխարինել նախապատրաստական աշխատանքներին։ Նրանք կարող են լրացնել միմյանց, նրանք բերքի բարձրացման համար զործադրվող ձեռնարկումների շղթայի առանձին ողակներն են հանդիսանում։ Փորձերը ցույց են տվել, վոր Հողի ուսցիոնալ մշակման հետևանքով հնարավոր է բերքը բարձրացնել մինչև 50 տոկոսով։ Առանձնապես մեծ է Հողի ուսցիոնալ մշակման արժեքը մեղ մոտ՝ 1000, Հայաստանում, վորովհետև մեր Հողերը զանվում են անկուլտուրական վիճակում, խիստ վարակված են զղանդուրդանով և ուրիշ խիստ վտանգավոր մոլախոտերով և փոշիացած են։ Հայանի յե, վոր մեղ մոտ, վորոշ կուլտուրներում պարարտանյութերը վոր միայն դրական եֆեկտ չեն տվել, այլ նույնիսկ ինքեցել են բերքը։ Դրա պատճառը զարձյալ Հողերի անկուլտուրական վիճակն է։ Հողի վոր ուսցիոնալ մշակումը, պարարտանյութերի սխալ զործադրումը և հետագա աշխատանքների անխնամ կատարելը։

Սովխողները և կուլտուրները ճիշտ զործադրելով իրենց արամադրության տակ յեղած հնարավորությունները, կարող են և մասնակից պե՛տք և ակսեն և իրադործեն վարի, փոցխի, արախի, ցանքի, պարարտացման և այլ աշխատանքները։

Մեզ մոտ բամբակը կարող է ջրովի պայմաններում աճել Համարյա բոլոր տեսակի հողերում: Անհրաժեշտ է միայն, վոր այդ հողերը սառը, ճահճացած և մոլախոտերով ուժեղ վաքակված չլինեն: Բամբակը բոլորովին չի կարող դնալ նաև շոռաքյաթ հողերում:

Ծանր կալալին հողերում բամբակի մշակությունը դժվարանում է նրանով, վոր այս հողերում պահանջվում է ուժեղ նախադասարատական աշխատանք նախ քան ցանքը և հետագայումն ել՝ հաճախակի միջշտրփային մշակություն: Նման հողերի ֆիզիկական կառուցվածքը լավացնելու համար շատ ոգտավետ է նրանց մեջ ավելացնել ավաղային հող: Այսպիսի աշխատանքներ կատարվում են նաև մեզ մոտ, վորը դրական նշանակություն ունի բերքատվության բարձրացման խնդրում և արժանի յե խրախուսանքի: Շատ ուժեղ և խիտ պարարտացրած հողերում ձևոնտու յե մշակել վաղ ցանվող սածիլային բամբակ և վաղահաս ոտրակեր:

Յեթև կան այնպիսի հողեր, վորոնք խիտ փռչիացած և ռժատարու են յնդած, կամ նրանց վարելաչերտի ունակությունը շատ փոքր է, այս ցանքաշրջանառությունը այնպես պետք է դաստիարակ, վորպեսզի 1933 թվին այդ հողերը չընկնեն բամբակի տակ: Դրան հակառակ բամբակ պիտի ցանել մոլախոտերից համեմատաբար ազատ և բերքատվությամբ աչքի ընկնող դաշտերում (КЛИН):

Բ. ԸՈՂԻ ՆԱԽԱԳԵՏՐԱՅԵԼ ԱՇՆԱՆ ՎԱՐԻ ՀԱՄԱՐ

Այս աշխատանքը հարկ յնդած ուշադրության չի արժանանում, թեպետ և նա իրեն արդարացրել է վաղուց ի վեր: Այդ նախադասարատական աշխատանքը կոչվում է խոզակալար:

Քողանավարը և խողանացանը հայտնի պրիյոմներ են մեր բամբակագործներին համար: Այդ աշխատանքի ելությունն այն է, վոր արաք, հացահատիկի կամ ուրիշ կուլտուրայի բերքը հավաքելուց անմիջապես հետո թեթև վարվում է: Նման արտում, մինչև աշուն (խոր վար կատարելու ժամանակը) մոլախոտեր կամ բոլորովին չեն լինում, կամ լինում եղ, չնչին չափով, հողի մեջ ուժեղ թափով կատարվող կենսաբանական, քիմիական և ֆիզիկական քիմիական պրոցեսների հասկանքով կուտակվում են զգալի քանակությամբ սննդանյութեր, բացի դա, ջրի կոքուսաց եր հողի մի-

Յից անդի յե ունենում անհամեմատ ավելի պակաս, քան թե խո-
ղանահերկ չկատարած հողերում: Այս դարձողությանը աշնանա-
ցանններով դրադված արտերի համար ունի առավել եւ մեծ նշա-
նակություն, վորովհետեւ կան մի շարք մարտիտեր, վորոնք դար-
գանում եւ միլիոններով սերմ են տալիս միայն աշնանացանը հա-
վաքելուց հետո: Պարզ եւ, վոր խողանալարը վաջնացնելով նման
մարտիտերը, ուժեղ պնդ եւ մարտիտերի պէմն առնելու տեսակե-
ակց: Խողանալարը, փորակցնելով հողի վերին շերտը. (8-10 սմ.),
փշրում եւ մաղական անոթները եւ թույլ չի տալիս հողի խորին շեր-
տերում դանդող ջրին վեր բարձրանալու եւ գալորչիանալու: Այդ
չերտում կանգնեացիայի յին յենթարկվում նաեւ սղի մեջ յեղած
գալորչիները: Ստորեւ բերված աղյուսակը, վորը վերցված եւ
Կրասնովոյի դրօշ, ցույց եւ տալիս խողանահերկի վերը՝ ջուրը
կուտակելու տեսակեակց:

Աղյուսակ № 2

Ք	Մ	Խողանալարը 0/0-ով	Խողանա- հերկ կա- տարած ար- տում	Խողանա- հերկ չկա- տարած ար- տում
			1	2
1	Կարնախ շրջանում 15/VI		14,43	14,84
2	Դրանից 28 ու հետ		14,56	0,38

Ըստ կատարված փորձերի խողանահերկ չկատարելու դեպ-
քում, անգացած հողի մաղական անոթները բարձրանում են մինչեւ
հողի մակերեսը, վորի հետեանքով կատարվում եւ ջրի անարգել
գալորչիացում, պակասում եւ հողում յեղած ողի քանակը, ապա եւ
թուլանում են հողի հողմնահարման եւ բերրիության վերականգնե-
ման պրոցեսները:

Յելնելով այս ամենից, դժվար չի դալ այն յեղրակացության,
վոր մինչեւ աշնան վարը, խողանահերկ պիտի կատարել այն բո-
լոր դեպքերում, յերբ դա թույլ եւ տալիս մշակվող կուլտուրան,
այսինքն՝ յերբ կուլտուրայի բերքահավաքի եւ աշնան վարի միջեւ
կա վորոշ ժամանակամիջոց:

Գ. Ա Շ Ն Ա Ն Ա Վ Ա Ր Ը

Աշնան վարի միջոցով մենք ոգտագործում ենք հողի բերրիու-
թյան վերականգնման բնական գործոնները: Աշնան վարը իր մեջ
կուտակում եւ ձմռան եւ վաղ գարնանային մթնոլորտային տեղում.

ները, նպաստում ե հողի արագ հողմնահարման, միջատների և մուսկոտների վորոշ մասի վնասնաւումն և, վերջապես, ցրտի և ուրիշ դործոնների աղգեցության տակ արագ ե կատարվում հողի հոտուկտութային վերականգնման պրոցեսը:

Յուրորը այս դեպքում հանդես ե գալիս, վորպես հողի բերբիտիվումը վերականգնող առանձին դործոն: Բացի դա, աշնան վարը թեթեւացնում ե դարնան վարի աշխատանքների լարվածությունը՝ ցանքի և ջրի շրջանում, հնարավորություններ ե ստեղծում ալկիի խնամքով և ժամանակին սկսել ու վերջացնել բամբակի վարն ու ցանքը, ուտար և հեշտացնում ե խնամքի հետադա աշխատանքները՝ բույսերի ուժեղ և մուխտտերի համեմատաբար թույլ դարգացման հետեանքով: Ն. Գիլիմովը աշնան վարի մասին գրում ե հետեյալը. «Աշնանից վար չկատարելու դեպքում մնասը կայանում ե իրանում, վոր մենք չենք ոգտադործում բնական պայմանները, այսինքն՝ այն դործոնները: վորոնք հետադաում մեր աշխատանքները թեթեւացնում են հողին մեջ բույսերի դարգացման և պողպերության համար հողային և կենտրանաւկան բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու տեսակետից»: Սարատովի հացահատիկային խնտիտութում կատարված վործերից պարզվել ե, վոր աշնանահերկը մինչև դարուն մեկ հեկտարին կուտակել ե 1240 ցենտներով ալկիի ջուր, քան աշնանից չհերկված արար: Այս թիւին տնտեսմատ ալկիի մեծ կլինի, յեթե մենք հաշվի տանենք նաև այն, վոր աշնանից վարված արար մինչև դարնան վարի և ցանքի ժամանակը՝ դարգացման հետեանքով ջուր քիչ ե կսրցնում և մթնոլորտային տեղումներն ել ալկիի լրիվ են ոգտադործվում:

Բամբակին հատկացված հողերի աշնանաւարը պիտի կատարել 15 անտիմետրից վոշ պակաս այն դեպքերում, յերբ դրանից ստալ ցանված են յեղել ուրիշ կուլտուրաներ և 13—15 սմ., յերբ այն ցանված ե յեղել բամբակով: Վարը պիտի սկսել անմիջապետ բամբակի վերջին համաքը վերջացնելուց հետո: Աշնանաւարից հետո հողը վորտեղ չի թուլլատրվում այն նկատառումով, վորպետի ստացված խորթ ու բորթությունն ալկիի նպաստի մթնոլորտային տեղումների յուրացմանը: Վարոնեժի վործակայանը ցույց ե ալկի, վոր վաղ աշնանային վարը ջուր կուտակելու և բերքի բարձրացման խնդրում ալկիի մեծ եֆեկտ ե տալիս, քան ուշ աշնանային վարը: Այսպես, որինակ՝ վաղ աշնանային վարը դարնանային վարի հետ համեմատած ալկի և 15% բերքի հալկում,

միջին աշնանավարը՝ 7% -ի հասելուժ և ուշ աշնանավարը՝ 1 տասնորի հասելուժ (այս թվերը վերաբերում են հացահատիկներին) :

Գ. ԳԱՐԵԱՆԱՅԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Գարնանը, հողի քեշը դառնն պես պիտի հողը փոցխել, յեթե, իհարկե, արար աշնանից՝ վարված և. հողի յերեսը փորացնելու, չրի դուրըշխացման առաջն տանելու, ինչպես նաև նորածիլ մուխտաներին վոչնչացնելու և չծրած սերմերին ել ծլելու լավ պայմանների մեջ դնելու համար (նախքան վարը և ցանքը վորքան շատ մուխտաների սերմեր ծլեն, այնքան լավ, վորովհետև նրանք վոչնչացվելու յեն ցանքին նախարդող աշխատանքների ժամանակ) : Եթե հողերում կտրելի յե բավականանալ մեկ հետք փոցխ կատարելով, իսկ ծանր հողերում պետք և կատարել յերկու հետք (բացառիկ դեպքերում 3 հետք) :

Այն հողերը, վորոնք աշնանից չեն վարվել, պիտի վարվեն վաղ և արնանը, վորպեսպի մինչև ցանքը նախ նրանց մեջ կուտակվի դարնանային միջուրտային տեղումներից առացված խոնավությունը և ապա մեծանա աւրացիան և ուժեղանան կենսարանական պրոցեսները : Վաղ դարնանային վարը կնպաստի նաև միջատների և մուխտաների վորոշ մասի վոչնչացման : Գարնանային վարը կտրելի յե և պետք և սկսել միայն այն ժամանակ, յերբ հողը հասունացնել և, յերբ հողի քեշը յեկել և : Վոչ մի դեպքում ցեխավար չի կտրելի անել, վորը փչացնում և հողի ֆիզիկական կաղմությունը, պինդ կոշտեր և տալիս, ստիպում և մեղ արտը փոցխել այնքան, մինչև վոր այդ կոշտերը կտարատվեն և փոշիանան : Պարզ և, վոր դրա հետ փոշիանում և նաև հողը : Բուրբուկն անցանկալի յե ուշացրած վարը, վորը նույնպես մեծածեծ կոշտեր և տալիս և դարձյալ պատճառ և դառնում հողի փորիցման, ֆիզիկական կաղմության փչացման, հետագա աշխատանքների դժվարացման և վոր դլխավորն և՛ բերքի անկման : Վարի ժամանակ խիստ հաշվի պիտի առնել հողերի առանձնահատկությունները և վոչ մի դեպքում թույլ չպիտի տալ վոչ ցեխավար և վոչ ել ուշացրած վար :

Վարի ճիշտ ժամանակը վորոշելու գործնական միջոցը համարվում և հետևյալ ձևը : Վերցնում են մի բուռ հող և սղմում են ձեռքի մեջ : Նման դեպքում, հասունացած հողից ջուր չպիտի դուրս տա : Մյուս կողմից յերբ այդ հողը գոտկատեղի բարձրու-

խոսնից դետին ևս դշում, նա պիտի փշրվի, յեթե հասունացած է:

Վաղ դարնանային փոցխելը քելի ժամանակ՝ առանձնապես կտրեւոր և ձմռան արաթ արած հողերում: Փոցխելուց մինչև ցանքը արտը պիտի միշտ մաքրել մոլախոտերից և պահել փուխը փրճակում: Դրա համար մոլախոտեր յերևալուն պես անհրաժեշտ և փոցխել կամ կուլտիվացիա անել՝ նրանց վոչնչացնելու համար իրենց դարգացման հենց առաջին շրջանում:

Ինչպես արդեն տեսել ենք, վաղ դարնանային փոցխումը պիտի կատարել նաև այն գեպերում, յերբ ձմռան արաթ չի կատարված, բայց կատարված և աշնանային կամ ձմեռային վար:

Դարնանային արաթ կատարելու գեպքում հողը պիտի վարել 17-18 սմ. խորությամբ և ապա նոր սկսել արաթը: Մոլախոտերով ուժեղ վարակված հողերում դարնանային արաթին նախորդող վարը պիտի կատարել դրանից խոր, մինչև 20 սմ. խորությամբ: Դա անհրաժեշտ և մոլախոտերը վոչնչացնելու տեսակետից: Յեթե հողերը շատ մաքուր են, ապա կարելի յե բավականանալ փոցխելով միայն (2 հետ) — (յերբ արտերը վարված են աշնանից):

Աշխատանքները պիտի այնպես կազմակերպել, վորպեսզի մինչև ապրիլի 10-15-ը վերջնան ցանքին նախորդող բոլոր աշխատանքները:

Մածր հողերը դարնանն անհրաժեշտ և վարել 18-20 սմ., խոց թեթև հողերը՝ մինչև 18 սմ. խորությամբ: Վարի ժամանակ պիտի առաջնորդվել նաև այն սկզբունքով, վոր առաջին հերթին պիտի վարել առանձնապես մոլախոտերով վարակված հողերը:

Կոշտեր ստացվելու գեպքում անհրաժեշտ և վարող տրակտորի հետևից կապել նաև կոշտեր փշրող փոցխ, վորի հետևանքով կրարձրանա աշխատանքի արտադրողականութունը:

Հասկանալի յե, վոր նախքան վար սկսելը պետք և վերանորոգված և սարքի բերված լինեն բոլոր գործիքները ու մեքենաները: Վատ աշխատող տրակտորը, վատ նորոգված գութանը չեն հարող տալ բարձր վորակի վար: Շատ կարելի և խիստ հետեվել, վորպեսզի բազմախոփանի գութանների բոլոր խոփերը միատեսակ խորության վարեն:

Ձեվավոր վար կատարելիս խիստ պիտի հետեվել վարի վորակին պտույտների ժամանակ, վարը պետք և կատարել համահավասար և առանց «խամ» (վարած) շերտեր կամ մասեր թողնելով:

Պիտի աշխատել նույնանման վար կատարել նաև անկյուններում :

Կոնցրադատները և կոնգրեսները մոլախոտերով վարակված արտերում անհրաժեշտ և վարից հետո հաժախել մոլախոտերի մոացորդները (արժատները, կոնգրեսները) փոցխերով կամ ձեռքով :

Արաթ կատարելիս արտի վրա մոլախոտերի ծիրեր չպետք և լինեն : Դա հնարավոր է այն դեպքում, յերբ արաթի սկսելուց առաջ արտը խնամքով վարված կամ փոցխված է : Վաղ մի դեպքում թույլ չի արվում մոլախոտերով ծածկված արտերում արաթ կատարել : Դա կարող է առաջ միայն բացասական էֆեկտ և պատճառ դառնալ բերքի անկման :

Զման արաթ կարելի չէ կատարել միայն խոնավունակ հողերում : Գարնանային և աշնանային արաթների նախապատրաստական աշխատանքներին պետք է անցնել, յերբ հողը «արուռ» և «այսինքն» «հատանացած» և, վորահետև շատ խոնավ հողերում կրկնավարել արաթի համար չի կարելի : Նույնպես անթույլատրելի չէ արաթի ուշացումը : Այն դեպքում, յերբ արաթից հետո կատարվող յերեսավարը ապիս և կոշտեր, վորոնց փոցխելու միջոցով վաղնչացնել հնարավոր չէ, ապա արաթը պետք է նորից կրկնել կամ ցանքից հետո սաղսուվար անել (կրկնարաթ ծանր հողերում, իսկ սաղսուվար՝ թեթև հողերում) :

Մանր հողերը, վորոնք գարնանային արաթից ուշ են չորանում, քելի ժամանակ պետք է փոցխվեն (արաթից հետո)՝ ստացված կեղևիք փչրելու և կրկնավարի ժամանակ ստացվող կոշտերից ազատվելու համար :

Աշնան արաթ արած արտերում կրկնավարը կատարել առանց հողը շուռ տալու ցանքից անմիջապես առաջ, փոցխել և ցանել : Թեթև հողերում գարնանային արաթ կատարելու դեպքում հողը կրկնավարել սկսվառաջիվար փոցխելով կամ բաղձախտվանիննրով, կարելի չէ նաև կուլտիվատորներով՝ 5-7 սմ. խորությամբ :

Սաղսուվար կատարելու դեպքում, արտը նախ քան ցանքը, պետք է բոլորովին մաքրել մոլախոտերից կրկնավարի, փոցխել կամ կուլտիվատորի միջոցով :

Կոշտեր լինելու դեպքում նախ փչրել կոշտերը, ապա սկսել ցանքը :

Ամերիկյան տվյալները ցույց են տվել, վոր ձմռան արաթը բարձրացնում և բերքը այն պատճառով, վոր զարնանը և ամռանը, բույսերի զարգացման վնասկան շրջանում, հողի մեջ ջերմության ուժիմը տվելի նպաստավոր դրության մեջ և դառնում : Մեզ մոտ Յ. Հայաստանում զարնանային արաթը պետք և ըսկըտել տպրիլի 4-ից մինչև 30-ը : Գարնան արաթ արած հողերի վարք պետք և վերջացնել տպրիլի վերջին. արաթ կատարած հողերի նախապատրաստումը և ցանքը պետք և սկսել տպրիլի 20-ին և վերջացնել մայիսի 5-ին, իսկ արաթ չարած հողերի նախապատրաստումը այն և՛ փոքրակը, դիտկելը, մուխոտների հավաքը և յերևաւարը պետք և սկսել տպրիլի 4-ից և վերջացնել մայիսի 5-ին (ցանքը սկսել տպրիլի 20-ից) :

Ձմռան արաթ կատարելու դեպքում ջրելը պետք և սկսել նոյեմբերի 20-ից սկսած և շարունակել մինչև դեկտեմբերի 12-ը, իսկ ջրելու նախապատրաստական աշխատանքները սկսել նոյեմբերի 15-ից և վերջացնել մինչև դեկտեմբերի 1-ը :

2. Պ Ա Ր Ա Ր Տ Ա Յ Ո Ւ Մ

Բոլոր տիպի հողերը յերկար մշակության հետեանքով աննպանյութերից ազատանում են : Ուժատպառ հողերը, նույնիսկ լավ մշակելու դեպքում, չեն կարող տպահովել բույսերի բարձր բերքատվությունը :

Բամբակացան բոլոր շրջաններում հողերը առանձնապես կարիք են զգում ազոտական պարարտանյութերի. իրենց և՛ ֆեկտի տեսակետից 2-րդ տեղն են զուում Փոսֆորական պարարտանյութերը, իսկ կալյումի պարարտանյութերը գրական և՛ ֆեկտ չեն տալիս (տե՛ս ստորև բերված աղյուսակը) :

Անհամեմատ տվելի լավ արդյունքներ են ստացվում այն դեպքում, յերբ հողին տրվում և՛ ազոտական և՛ Փոսֆորական պարարտանյութերի խառնուրդ : Այդ դեպքում և՛ բերքն և՛ բարձր լինում և՛ բույսերի վնդետացիան միակողմանի պարարտացման հետեանքով չի յերկարում :

Պարարտանյութը հողին պիտի տրվի մեծ խնամքով և համապատասխան գողաններով : Միայն և՛ բոլոր տիպի հողերում և՛ բոլոր կուլտուրաների համար միատեսակ պարարտացում կիրառելը :

Պարտատնյութերի սխալ և անժամանակ դործադրությանից՝ մեր բաժրակացաններն ունենում են բազմակտնին կորուստ, վարոնց վերացնելու համար անհրաժեշտ և լրիվ տիրապետել պարարտացման տեխնիկային և ճիշտ հասկանալ պարարտացման յենթահաղերի առանձնահատկությունները: Յերբ այդ առանձնահատկությունները ուսումնասիրված են, ապա զժամը չի լինի վարոնց նաեւ թե այս կամ այն պարարտատնյութից վարքան պիտի տալ հողերին՝ բարձր բերք ստանալու համար: Ուրինակ՝ 1100-ից մինչև 1300 կիլո հեղափոք բերքի դեպքում, բաժրակը հողից տարեկան խլում և մոտ 90 կիլո ազոտ, 30 կիլո ֆոսֆորական թթու, 70 կիլո կալյում, 50 կիլո կիր և այլն: Հայաստանի բաժրակացան շրջաններում կատարած փորձերի հետևանքով վարոնցված և առանձին պարարտատնյութերի հարաբերական եֆեկտը և նրանց դույաների հարցը: Մեղ մնում և միայն մեկ կողմից նպատակ աշխատանքների խորացման և մյուս կողմից՝ լրիվ և ճիշտ ոգտադործել ստացված նվաճումները:

Բաժրակի արտերի պարարտացման համար Միության տարբեր շրջաններում դործադրվում են բազմապիսի պարարտատնյութեր, վարոնց մոտավոր ցուցակը հետևյալն է՝ (տե՛ս աղ. № 3):

Թված պարարտատնյութերից շատերի եֆեկտը արտահայտվում է 2 և 6՝ ավելի տարիներ, սակայն առաջին տարին նրանցից ստացված եֆեկտն ավելի մեծ է:

Պարարտատնյութերն անհրաժեշտ և տալ Հողժողովման կողմից մշակված ժամկետներում, պահանջված խորությամբ և հավասարապես ցրել արտի մեջ: Այս պահանջներից վերև մեկի թերակատարումը՝ մեծապես նվազեցնում է պարարտատնյութերի եֆեկտը:

Այն դեպքերում, յերբ աշնանից վար չի կատարված, արհեստական պարարտատնյութերն՝ ըստ ՁԱԿՆԻՈՒ-ի տվյալների, պիտի մտցնել հողի մեջ վարնանավարից առաջ, իսկ յերբ արտը վարվում է աշնանը կամ ձմռանը, պարարտատնյութերը պետք է մտցնել վարնան յերեսավարից առաջ:

Առաջին հերթին, պիտի պարարտացնել այն հողամասերը, վարոնք ամենից քիչ են վարակված մոլախոտերով, առանձնապես դանդուղաճող և ամբողջ վեգետացիայի ընթացքում ավելի լրիվ են ապահովված ջրով:

№	Պարարտանյութեր	Քիմիական բաղադր. %/100-ով			Ծանոթ.
		Ազոտ	Ֆոսֆ.	Կալիում	
1	Գոմաղբ	0,4	—	—	Շեր զիջողականության մասին պահանջները պահանջարկի համաձայն
2	Բամբակի քուտղ	6,8	3,3	—	
3	Արյան ալյուր	12,0	0,7	—	
4	Բամբակի ջելուխա	1,8	0,3	—	
5	Թուրքեստանի բորակ	13,0	—	38,0	
6	Միզանյութ	45,5	—	—	
7	Ազոտա-թթվառային ամձոնիում	34,0	—	—	
8	Ամձոնիում-սուլֆատ	20,0	—	—	
9	Կալցիում-ցրանամիզ	15—20	—	—	
10	Նորվեգիական բորակ	15,5	—	—	
11	Չիլիի բորակ	15,5	—	—	
12	Գրամձոնֆոս	20,5	52,5	—	
13	Սուպերֆոսֆատ	—	12—16	—	
14	Սուպերֆոսֆատ կրկնակի	—	47,0	—	
15	Սիլվինիտ	—	—	12,0	
16	Թոմաս-լլակ	—	20,0	—	
17	Ֆոսֆորիտների և Նիարոֆոս- կաների տարբեր տեսակները	15—18	11—27	19—26	

Այնպես, զորտեղ կան պարարտանյութեր ցանոց մեքենաներ, անհրաժեշտ և պարարտացումը կատարել մեքենայով. ձեռքով կարելի չէ շաղ տալ միայն մեքենա չլինելու դեպքում: Ուժեղ քամու ժամանակ պարարտանյութ շաղ տալուց պիտի խուսափել:

Անպայմանորեն պարարտանյութը մտցնել արաթից առաջ, իսկ այն դեպքում, յերբ արտը պարարտացվում և արաթից հետո, ապա այդ դործողությունը պիտի կատարել կրկնավարից առաջ և անմիջապես կրկնավար անել:

Գոմաղբով պարատացնելու դեպքում թեթե հողերի մեկ հեկտարին տալ 200 ցննտներ, ծանր հողերին՝ կրկնակի: Գոմաղբը պիտի փռել հավասար և անմիջապես վարել 15-18 սմ. խորուստով:

Միջին Ասիայում և Ամերիկայում մեծ մասամբ պարարտանյութերը գործադրվում են հետևյալ քանակությամբ՝

1. Բամբակի քուսպ (այլուր) 600—1300 կիլո մեկ հեկտարին
2. Գոմաղը 150—200 ցնձաներ մեկ հեկտարին
3. Բորակ 96—280 կիլո » »
4. Ամոնիում-սուլֆատ . . . 200—300 » » »
5. Կալցիում-ցիանամիդ . . . 250—300 » » »
6. Սուպեր-ֆոսֆատ . . . 200—300 » » »

Մեզ մոտ՝ բամբակացան շրջաններում պարարտանյութերն առաջարկվում և գործադրել հետևյալ քանակությամբ՝

1. Կալցիում-ցիանամիդ 300 կիլո մեկ հեկտարին
2. Սուպեր-ֆոսֆատ 300 » » »
3. Ամոնիում-սուլֆատ 300 » » »

Այդ պարարտանյութերի հարաբերական եֆեկտը ցույց տալու համար բերում ենք պրոֆ. Պ. Բալանթարյանի կազմից վստող վող դաշտավայրում գրված կոչեկտիվ փորձերի արդյունքները:

Աղյուսակ № 4

№	Շրջաններ	Բերքը հեկտ. ցնձաւով				Բերքի հազկում %-ով		
		Պոնտ	Ազոտ	Փոսֆոր	Ազոտ + Փոսֆ.	Ազոտ	Փոսֆոր	Ազոտ + Փոսֆ.
1	Ղաճարլույի	10,17	10,44	9,79	12,02	3	—4 (?)	18
2	Ղուրղուզուլիի	8,71	10,84	9,99	12,02	24	15	38
3	Ջանգիրասարի	15,56	20,50	17,72	20,62	24	7	25
4	Հրազդանի	14,06	18,27	16,33	19,35	30	16	37
5	Վաղպատի	7,57	8,79	8,72	9,92	4	15	31

Ինչպես վերն ասվեց, տվյալները ցույց են տալիս, վոր մեզ մոտ մեծ եֆեկտ տալիս և ազոտը, սակայն այդ եֆեկտը ավելի մեծ է լինում, յերբ ազոտը գործադրվում և ֆոսֆորական թթվի հետ միասին:

Վորոշ դեպքերում ֆոսֆորական թթվի պարարտանյութերը մացվում են նաև ցանքից հետո՝ շարքերի մեջ: Մեզ մոտ՝ Ղա-րաքիլիսայի գործարանից ստացված կալցիում-ցիանամիդը մի կողմից հանդիսանում է իրրև ազոտ պարունակող պարարտանյութ, և մյուս կողմից ծառայելու յն մոլախոտերի դեմ պայքարելու միջոց: Նա միաժամանակ անուղղակի պարարտանյութ է:

Մեր պայմաններում ստանձնապես մեծ և ազդեցուն պարար-
տանյութերի դերը:

Դրանց գեֆիցիտը լրացնելու, հողի կազմությունը լավաց-
նելու և անասնապահության զարգացման ամուր քաղա ստեղծե-
լու համար այժմ բամբակացան շրջաններում պիտի մշակվի թի-
թեռնածաղիկների ընտանիքին պատկանող առվույտը, վորը լավ
մշակվելու և խնամվելու դեպքում նախ տալիս և դալի բերք և
ապա հողը հարստացնում և թե՛ աղտոտվ և թե՛ որդանական
մնացորդներով:

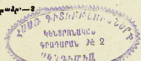
Խորհրդային քիմիական արդյունաբերության անընդհատ
զարգացումն ինչնում և հանքային պարարտանյութերի ինքնաբ-
մեքը, մեծացնում և նրանց աստորածմեքը, լավացնում և վո-
րակը և լայն դործադրության հնարավորություններ և ստեղծում
սովորներում և կոլտոշներում: Մնում է, վոր տեղերում աշխա-
տող աղբուրտոնալը և բամբակացանները լրիվ ոգտադործեն յե-
ղած հնարավորությունները, ճիշտ ժամանակին կատարեն
պարարտացման վերաբերյալ բոլոր աշխատանքները և այդպիսով
ուժեղ յալով նպաստեն բերքատվության բարձրացմանը:

Պրոֆեսոր Աեյլիսորստը գտնում է, վոր վերջին 50 տարի-
ների ընթացքում Գերմանիայում բերքի բարձրացումը, յեթև ըն-
դունենք 100, ապա դա ստացվում և հետևյալ աղբուրտներին՝

- | | |
|--|-----|
| 1. Հանքային պարարտանյութերի դործադրությունին | 50% |
| 2. Հողի մշակության լավացումին | 25% |
| 3. Բույսերի սորտերի լավացումին | 15% |
| 4. Ֆանքաշրջանառությունների լավացումին | 10% |

Իրե պարարտանյութ մոխիրն ևս պետք է արժանանա լրիվ
ուշադրության: Իր քաղադրությամբ մոխիրը քաղականին ու-
ժեղ պարարտանյութ է: Նա իր մեջ պարունակում է կալիում, Փոս
Փոս, կիր, ուստի հանդես և դալի իրե ուղղակի և անուղղակի
պարարտանյութ: Նա պետքական է բոլոր հողերի համար, սա-
կայն անանձնապես լավ ազդում և թթու հողերում և մարգագե-
տիններում: Մեկ հեկտարին պետք է տալ 10-15 ցնեռներ այն
դեպքում, յերբ մոխիրը լավ է պահվել և կորուստներ չի տվել:
Մեղ մոտ ստիպված ենք լինում դրանին 9-10 անգամ ավելի դոր-
ծադրել, վորովհետև վատ պահելու հետևանքով մոխիրը կորցրած
և լինում իր մեջ յեղած մնեղանյութերի խոշոր տոկոսը:

Հողին մոխիր պետք է տալ ցանքին 15-20 որ առաջ, մոխրե-



լուց հետո անմիջապես պետք է փոցխել, հակառակ դեպքում՝ նա կարող է առաջ բերել հոդի կեղեվադալում։

Անհրաժեշտ է մոխիրը պահել չոր շնեքերում կամ ծածկացանքի տակ, վորովհետև անձրևաջրերը նրա միջից լվանում է հեռացնում են կալիումի աղերը։

3. ՍԵՐՄԱՑՈՒ ՅԵՎ ՅԱՆՔ

Ստացվող բերքի քանակը կախված է բամբակենու թփերի վրա կազմակերպված և հասունացած կնդուղների թվից և մեծություներից։ Կնդուղները հասունանում է բացվում են սկսած ամենացածր ճյուղից և զլիտվոր ցողունի մաս գտնվող կնդուղից և աստիճանաբար շարժվում են մի կողմից դեպի վեր և մյուս կողմից՝ դեպի կողքերը։ Պարզ է՝ վորքան յերկար ժամանակ անցնի ցանքից մինչև բամբակի ցրտահարվելը, այնքան էլ բամբակի շատ կնդուղներ կհասունանան և կբացվեն, ուստի նրանցից ստացված բերքն էլ այնքան մեծ կլինի։

Մեզ մոտ՝ Հայաստանում բամբակի վեղետացիայի չըջանք համեմատաբար այնքան էլ յերկար չէ և բամբակի կնդուղների խոչորադուխ մասը մինչև աշնան ցրտերը չեն հասունանում և վաճճանում են շաղթայից։ Այն կնդուղները, վորոնք բացվում են ցրտահարությունից հետո, տալիս են ցածր վորակիով հնդալոր։ Այդ է պատճառը, վոր մեզ մոտ մշակվում են համեմատաբար վաղահաս սորտեր «Կինդ», «Նափրոցկի», 915, 492, 96 և այլն, վորոնք մեր կլիմայական պայմաններում ժամանակին ցանվելու և հետագայում խնամվելու դեպքում տալիս են միանգամայն բավարար բերք։

Բերքի քանակը վերջին հաշվով կախված է վո՛չ թե կնդուղների ընդհանուր թվից, այլ նրանից, թե այդ կնդուղներից վո՛ր մասն է մինչև աշնան ցրտահարվելը բացվում։ Հետևապես բարձր բերք ստանալու համար պետք է կիրառենք այն բոլոր միջոցները, վորոնք նպաստում են նախ՝ բամբակի կնդուղների նորմալ կազմակերպման և ապա նրանց հասունացման ու բացվելուն՝ նախքան աշնան ցրտերը։ Այդ միջոցները շատ են։ Դրանց մեջ կարևոր պայմաններից մեկն էլ—բամբակի ցանքի կանոնավորումն և ժամանակի տեսակետից։

Բամբակենու կյանքը սկսվում է ցանքի առաջին օրից, ուստի բույսի զարգացումն, ընդհանրապես, արագացնելու համար

անհրաժեշտ և նախ և առաջ բարենպաստ միջավայր ստեղծել հենց իրեն՝ սերմի ծլելու համար:

Ծանօթի համար հողի կանոնավոր նախապատրաստումը, սերմերի միասին և ուժեղ ծլելու, ինչպես և բույսերի հետագա զարգացման համար առաջին նախապայմանն և հանդիսանում:

Ծանօթը պիտի սկսել այն ժամանակ, յերբ անցել և դարձան ցրտահարության վտանգը: Անալիզի յենթարկելով տարբեր շրջանների ուղեբույսերանական տվյալները, 1922-28 թ. նույնիսկ դալիս ենք այն յեղրակացության, վոր մեր տարբեր շրջաններում ցանքը պիտի կատարել սկսած ապրիլի 20-ից մինչև հունիսի 10-ը: Վեդիի շրջանում ցանքը պիտի վերջացնել մայիսի 5-ին. տափանի աշխատանքները պիտի սկսել ապրիլի 25-ից և վերջացնել մայիսի 15-ին:

Գարնան ցրտերը վորեւէ շրջանում ամեն տարի ճիշտ միևնույն ժամանակներում չեն անցնում, սակայն խոշոր տարբերություններ ալ տարիների միջև չեն լինում, ուստի ցանքի ժամանակի նկատմամբ բերած թվերը կարող են փոփոխության յենթարկվել չնչին չափով:

Սերմերի ծլելու ժամանակի տեսակետից վորոշող նշանակություն ունի հողի ջերմությունը. փորձերը ցույց են տվել, վոր յերբ ցանքը կատարվում և շատ վաղ (մարտի վերջերին կամ ապրիլի սկզբին), ապա սերմերն ընկնելով ցուրտ և խոնավ հողի մեջ,

Աղյուսակ № 5

№ №	Ծանքը կատարվել և	100 բնից բույսի մեջ բույս չի յեղել բուրբոբն
1	10 ապրիլ	45
2	20 »	10
3	30 »	2
4	10 մայիս	5
5	20 »	2
6	30 »	1

այնքան ժամանակ չեն ծլում, մինչև վոր հողի ջերմությունը 13-14 աստիճանից Շ-ով չի անցնում: Սերմերը յերկար ժամանակ մնալով սառը հողում (15-25 օր) տալիս են թույլ, դեղին և Ծուլնիոճի դորչազույն շաքիլներ: Պարզ և, վոր նման ծիւլերը հե-

ապագայում ամենի շատ և ուժեղ կենթարկվեն Հիմանդություն-ներին և միջոտների ազդեցության, քան թե նորմալ ծիւերը: Բացի դրանից, սառը և խոնավ հողերում յերկար մնացող սեր-մերի խոշոր մասը կարող և բույսոսվին չծլել և հոտել, վորի հե-տեանքով կամ կտակտան ցանքերի տարածությունը, կամ մենք ստիպված կլինենք ուշացած կրկնացան կատարելու:

Թե վորքան մեծ և ցանքի ազդեցությունը ծրող սերմերի վրա, ցույց են տալիս Թուրքեստանի սելեկցիան կայանում գրված հետեյալ վորքերը՝ (տես № 5 աղյուսակը):

Այսպիսով շատ վաղ (ապրիլի 20-ից առաջ) ցանքը վնչ մի գեղջում թույլատրելի չէ: Ժամանակին, այսինքն՝ սկսած ապրիլի 20-ից մինչև մայիսի առաջին գեղջը ցանված սերմերը ծլում են 5-8-րդ որը. ծիւերը յերեւում են միահալստար, լինում են առողջ, մուգ կանաչ գույնի և հեշտությամբ ել գիմաղբում են միջոտնե-րին ու հիմանդություններին: Այս գեղջում կարելի չէ նաե քիչ սերմ ցանել՝ 45-50 կիլո, վորովհետև նրանք համարյա բոլորն ել ծլում են (յեթև ունեն բարձր ծլունակություն), և վախենալ, վոր նրանց վորոշ մասը կհոտի և չի ծլի՝ հիմք չկա: Ժամանակին և վաղ ցանված սերմերի ծիւերը յերեւում են համարյա միաժա-մանակ ափ տարբերությամբ միայն, վոր առաջին գեղջում նրանք լինում են առողջ, իսկ 2-րդ գեղջում՝ թույլ. այդ բանը ցույց տալու համար բերում ենք Տաջիկստանում գրված վորքերի աղ-յուսակները:

Աղյուսակ № 6

№ №	Ցանքի ժամանակը	Ծիւերը յերեւու ժամանակը
1	10 ապրիլ	2 մայիս
2	20 »	6 »
3	30 »	7 »
4	10 մայիս	20 »
5	20 »	25 »
6	30 »	3 հունիս

Թվերը ցույց են տալիս, վոր մայիսի 2-րդ կիսում (այսինքն ուշացրած) կատարած ցանքերը 3-5-րդ որը արդեն ծիւեր են առ-լիս, վորովհետև այդ ժամանակ հողը լինում և առջացած, ծի-ւերը յերեւում են միատն և լինում են առողջ:

Սակայն, վորքան եւ ծիւերի դրութիւնը լավ եւ լինում, բայց եւ ախտն ուշ արած ցանքը չի տալիս այն արդշունքը, ինչ արդշունք ստացվում եւ ժամանակին արված ցանքից, վորովհետեւ, վորքան բամբակը ուշ եւ ցանվում, այնքան եւ դարդացման համար քիչ ժամանակ եւ մնում մինչեւ աշնան ցրտերը:

Բերված թփերը ցույց են տալիս նաեւ այն, վոր ժամանակին արված եւ ուշ կատարված ցանքերի ծիւերի յերեմալու միջեւ մոտ մեկ ամիս տարբերութիւն կա, այսինքն՝ բամբակի վեղետացիան կրճատված եւ մեկ ամսով:

Ճիշտ եւ, դրա հետեւանքով տեղի յեն ունենում բամբակի տանձին վեղետացիոն չրջանների վորոշ կրճատում, սակայն ընդհանուր առմամբ ուշ արված ցանքը չի կարողանում հասնել ժամանակին արված ցանքին եւ տեղի յե ունենում բերքի անկում: Ուրեմն, յեթե մենք ուզում ենք ունենալ նորմալ բերք, չպիտի խաբվենք ուշ արած ցանքերի ծիւերի առողջ տեսքից, այլ պետք եւ երբառենք բոլոր միջոցները՝ ցանքը ժամանակին սկսելու եւ ժամանակին եւ վերջացնելու համար: Ժամանակին արած ցանքը առանձնապէս մեծ նշանակութիւն ունի ծանր կալային հողերում: Յերբ վորեն պատճառով ցանքը ուշացել եւ, ապա պիտի ցանել միայն վաղահաս սորտի սերմեր: Վաղահաս բամբակ պիտի մշակել նաեւ ուշ տաքացող, ծանր կալային հողերում:

Այն դեպքերում, յերբ ցանքից առաջ սերմերը թրջում են, ապա այդ դործողութիւնը պիտի կատարել 30-40 ժամ ցանքից առաջ՝ հոսող ջրի մեջ: Յերբ սերմերը, նման օղեբացիայի դեպքում, ուշանում են եւ տալիս են 2-3 միլիմետրից ավելի յերկար ծիւեր, ապա կատեղորիկ կերպով պետք եւ արդելել նման սերմեր ցանելը:

Շրջանի մասշտաբով առաջին հերթին ցանքը պիտի խկսել հեշտ տաքացող հողերից եւ կամաց-կամաց անցնել ծանր հողերին:

Մեկ հեկտարին ցանել 55 կիլո: Յանքի խորութիւնը, դարձան արաթ կատարելու դեպքում, պիտի լինի 4-5 սմ., աշնան արաթի դեպքում՝ 5-6 սմ. եւ ստորուտարի դեպքում՝ 3-4 սմ.: Վաղ ցանք կատարելու դեպքում սերմերը ցանել ավելի «տաղը» (յերեսանց), ուշ ցանելու դեպքում խոր, ծանր հողերում յերեսանց, թեթեւ հողերում՝ խոր:

Սերմացուն պիտի ունենա բարձր սորտային մաքրութիւն,

պահված չոր պայմաններում, ունենա թարմ և ստույգ տեղ, արտոյւլաւ բարձր կշիւ և ծլունակութիւն (85%—ից վոչ պակաս) :

Բացի դրանից, սերմացույին պիտի հատկացնել այն հնգամօրի սերմերը, վորը հալաքով և մինչև աշնան ցրտահարութիւնը : «Շախտաներից» հետո հալաքած բերքի սերմերը իրեն սերմացու դործադրել չի կարելի :

Նախքան ցանքը անհրաժեշտ և սերմացուն ստուգել, մաքրել կեղտից, շմշակված, խակ և տվյալ սորտին վոչ տիպիկ սերմերից :

Ամբողջ ցանքը կատարել շաքացաններով հետևյալ միջշարքային տարածութիւնները թողնելով :

Նախընտրել և մնացած սորտերի համար 60—70 սանտիմետր : Մանր և հարուստ հոգեբում, ուր բույսերն ուժեղ են տնում, այդ նորմաները կարելի չե միքիչ ավելացնել, աղքատ և թույլ հոգեբում՝ պակասեցնել :

Ցանել բացառապէս ուղիղ շարքերով, վոչ մի գեպքում թույլ չտալ ծուռ ու մուռ և ձևավոր ցանք : Այն դեպքերում, յերբ ծիւրերը յերկար ժամանակ չեն յերեվում, անմիջապէս պետք և ստուգել դրա պատճառները և հարկ յեղած դեպքում կատարել կրկնացանք : Նման դեպքերում բոլոր աշխատանքները վերջացնել մինչև մայիսի 20—ը :

Սապտովար կատարած արտերում քնչի ժամանակ անպայման կատարել փոցխում կամ տափանում : Արաթած արտերը չիւցխել այն դեպքերում, յերբ անձրևների պատճառով հողը կեղևակալում և : Ցանկալի չե այս փոցխելը կատարել կենդանի քարչող ուժով :

Վերջնական նոսրացումից հետո անհրաժեշտ և մեկ քնում թողնել 2 բույս և բույսը—բույսից 20—25 սմ. հետախորտութիւն չլրա : Առաջին նոսրացումը սկսել այն ժամանակ, յերբ յերեվացել են մեկ յերկու խկական տերեվներ և 2—րդը՝ յերբ յերեվացել են 4 խկական տերեվներ :

Ցանքի ընդհանուր դրութիւնը կարող և վորոշ չափով քնորոշվել բամբակի զարդացման ընթացքով. վաղ ցանած բամբակը ւկդրում լինում և ավելի յերկար, քան թե ուշ արած ցանքերի բամբակը. սակայն հետադաշում դրութիւնը փոխվում և : Ինչպէս վաղ, նույնպէս և ժամանակին արած ցանքի դեպքում բամբակի ծաղկման շրջանը համարյա թե նույնն և. ուշ արած

ցանքերը ժամանակին արած ցանքերից 15-20 որով ուշ են ծաղկում, իսկ վաղ ծաղկելու դեպքում բամբակը հասունանում և նույնպես ավելի շուտ: Իր հերթին խոշոր նշանակութիւն ունի կնդուղների հասունացման և բացվելու ժամանակը, վորովհետեւ, վորքան շուտ ժամանակ լինի առաջին կնդուղի բացվելուց մինչև ցրտահարութիւն, այնքան եւ շուտ կնդուղներ կբացվեն մինչև զախտաները:

Լինում են դեպքեր, յերբ շուտ կնդուղներ են բացվում վորքան ժամանակին արած ցանքի ու կանոնաւոր կատարված խնամքի հետեւեցով, այլ միջատների կամ հիւանդութիւնների պատճառած միասնորից: Պարզ և, վոր նման ձեւով բացված կնդուղների բամբակը լինում և վատ վորակի և ստացված բերքն եւ քիչ. այս ձևի կնդուղներին անվանում են զրոտ-դողաք:

Ստորև բերված աղյուսակը ցույց և տալիս ցանքի ժամանակի և կնդուղների բացվելու ժամանակի միջև յեղած կապը:

Աղյուսակ № 7

№ №	Ցանքի ժամանակը	Կնդուղների բացվելու ժամանակը
1	10 ապրիլ	4 սեպտեմբեր
2	20 »	30 հոկտոբեր
3	30 »	29 »
4	10 մայիս	26 սեպտեմբեր
5	20 »	23 »
6	30 »	27 »

Այս թվերից զմիւր չի տեսնել, վոր մեծ տարբերութիւն չկա վաղ և ժամանակին կատարված ցանքերի միջև: Դրան հակառակ, ուշ ցանքերի կնդուղները մոտ 25-30 որով ուշ են բացվում համեմատած վաղ և ժամանակին կատարված ցանքերի հետ. այսպիսով, ուշ ցանքերի համար քիչ ժամանակ և մնում առաջին կնդուղի բացումից մինչև զախտանք, հետեւապես նման դեպքում քիչ եւ կնդուղներ կբացվեն մինչև ցրտաբեր:

Ժամանակին արված ցանքերում կնդուղները բացվում են աւելի շուտ և մինչև ցրտահարութիւնը մնում և դեռ յերկար ժամանակ: Ցանքի ժամանակը մեծ նշանակութիւն ունի նաեւ բերքի քանակի տեսակետից: Հայտնի յե, վոր ուշ արած ցանքերից մեծ

բերք չի ստացվում. դրա պատճառների հետ մենք արդեն ճանա-
թացանք:

Թևրազնաշատեւ ցանքի ժամանակի նշանակությունը, նշանա-
կում և հրամարմել նարմալ բերքից: Ստորև յերված թվերը
ցույց են տալիս դրա նշանակյունը:

Աղյուսակ № 8

№	Վերանդ	Ցանքի ժամանակը	Բերքը 1 հեկտարից կիւններով
1	Տաւքենդում և նրա շրջ- ջաններում . . .	20—30 ապրիլ	983
		10 մայիս	745
		20 »	628
		30 »	410
2	Բուխարայում (Ջերափան դեաի հովտում) . .	30 ապրիլ	1147
		10 մայիս	942
		20 »	734
		30 »	493

Այս թվերը ցույց են տալիս, վոր մայիսի առաջին կեսից հետո
արված ցանքերը տալիս են 15—20%—ով բերքի անկում՝ համեմա-
տած ժամանակին կատարված ցանքերի հետ. դրա ղլխավոր պատ-
ճառը, ինչպէս արդեն ասվել և, այն և, վոր առաջին կնդուղի բաց-
վելուց մինչև աշնան ցրտերը քիչ ժամանակ և մնում:

Ուշ ցանքի դեպքում լատի կնդուղները ուշ բացվելուց, նրանց
թիվն ևս մեկ թվի վրա պակաս և լինում, վորն իր հերթին նվա-
զեցնում և բերքը: Կատարված վորձերը ցույց են տալիս
հետևյալը՝

Աղյուսակ № 9

№	Վ ա յ Ր Ը	Ցանքի ժամանակը				
		Ապրի- լին	10/Վ	20/Վ	30/Վ	9/Վ
1	Տաւքենդ	21	19	17	14	14
2	Նաճանգան	26	21	20	19	18

Այս տախտակից կարելի յե դալ հետևյալ յեղրակացություն-
ներին՝

1. Ապրիլի 2-րդ կիսում արված ցանքը տալիս է ամենից բարձր բերք:

2. Մայիսի 10-ից մինչև 20-ը կատարված ցանքերը տալիս են մոտ 15-ից 20 % -ով պակաս բերք:

3. Մայիսի 20-ից մինչև 30-ը կատարված ցանքերը տալիս են մոտ 36—40 % -ով բերքի անկում և, վերջապես, դրանից ուշ արված ցանքերից ստացվում է բերքի անկում 60—և ե՛լ ավելի ասկսում:

Ուշացրած ցանքը ձեռնտու չէ ինչպես բերքի, նույնպես և ստացված բամբակի վորակի անկման տեսակետից: ԵրտաՀարությունից առաջ ստացված բամբակը լինում է սպիտակ, մաքուր, ամուր, դանդուր, ելատակ, իսկ ցրտաՀարությունից հետո ստացված բամբակը մեծ մասամբ լինում է դեղին և կեղտոտ, վորովհետև հալաքելու ժամանակ ցրտաՀարված և չորացած ծաղիկներն ու տերևները կաշտվում են հնդավորին, թելը նույնպես լինում է թույլ և մեղմ: Ենթև ժամանակին կատարված ցանքերից բերքի 60—80 0/0-ը հալաքվում է նախքան աշնան ցրտերը, ապա ուշ կատարված ցանքերի բերքը նախքան ցրտաՀարությունը կալմում է ընդհանուր բերքի 20—30 % -ը:

Առածից պարզ է, վոր ուշ ցանք կատարելու հետևանքով մեր ժողովրդական տնտեսությունն ունենում է մեծ կորուստներ ինչպես բերքի, նույնպես և թելի վորակի անկման հետևանքով:

Բացի այս բոլորից, ցանքի ժամանակն ազդում է նաև թելի յելանքի վրա: Ժամանակին արված ցանքերից ստացված բամբակի յելանքն ավելի բարձր է, քան թե ուշ ցանքերինը:

Տալքենդի սելեկցիոն կայանը տալիս է հետևյալ թվերը ցանքի ժամանակի և թելի յելանքի միջև յեղած կապի մասին:

Աղյուսակ № 10

№ №	Ցանքի ժամանակը	Թելի յելանքը
1	24 ապրիլ . . .	34,1 ⁰ / ₀
2	30 » . . .	33,7 »
3	10 մայիս . . .	33,1 »
4	20 » . . .	32,5 »
5	30 » . . .	32,2 »
6	9 հուլիս . . .	31,1 »

Յեկնելով մինչ այժմ բերած բոլոր թվական ալյաճներից ցանքի ժամանակի վերաբերյալ, կարելի չե հանգել հետևյալ կարևոր յեղրակացությաններին:

1. Բամբակից մեծ բերք ստանալու համար անհրաժեշտ ե հողը վարել և նախապատրաստել աշնանից:

2. Յանքը կտտարել զարման կամ ձմռան արաթից հետո (դիտավորապես դարձան):

3. Յանքը սկսել մոլախոտերի ծիրերը վաշխացնելուց հետո:

4. Յանել մաքուր, դափած և առողջ սերմեր:

5. Յանքը պիտի անել վաղ շատ շուտ և վաղ էլ շատ ուշ: Մեղ մոտ ցանքը պիտի սկսել ապրիլի 20-ին և վերջացնել մայիսի 30-ին:

4. ՅԱՆՔԱՆԵՐԶԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԴԵՐԸ ԲԵՐԳԻ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ԽՆԴՐՈՒՄ

Մինչև այժմ շատերը ցանքատարշանաությունը գիտել են վորպես ցանվող բույսերի հառարակ հաջորդականություն: Յանքատարշանաության նման բնորոշումը թերի չե և սխալ:

Սոցիալիստական դյուղատնտեսության պայմաններում ցանքատարշանաությունը դաշտավարության կարևոր խնդիրներից մեկըն է: Նրա հետ կապված և բաղձապիտի աղբոտեխնիկական ձևանարկումների իրականացում, վորոնց վերջնական նպատակն և էկոնոմիզործել պետության պլանային առաջադրանքները բերքատվության բարձրացման, ինքնարժեքի իջեցման և աշխատանքի բարձր արտադրողականության բնադալաններում:

Ցանքատարշանաությունը և նրա հետ կապված աղբոտեխնիկական ձևանարկումները միաժամանակ սովորողներում և կուլտուրներում պիտի կարևոր լծակ հանդիսանան նրանց կաղձակերպչական-տնտեսական ամրապնդման համար:

Ամեն անգամ ցանքատարշանաություն կիրառելիս պիտի յերենել պետական առաջադրանքներից: Պետական առաջադրանքներում վորոշված են բույսերի (կուլտուրաների) տոկոսային հարաբերությանները նրանց բերքատվության չափը, աշխատանքի արտադրողականությունը: Աղբոտեխնիկայի, խիմիկացիայի, մեխանիկացիայի դարգացման ներկա պայմաններում ցանքատարշանաությունը հանդիսանում և դյուղատնտեսության մեջ պրոցեսները կաղձակերպող կարևոր մոմենտ: Առանց ցանքատարշանաության մեծ քանակ կարող ճիշտ կաղձակերպել աշխա-

տանքը, լրիվ ոգտագործել քարչող ուժը, գործիքներն ու մեքենա-
ները և բարձրացնել բերքատվութիւնը: Ընկ. Յակովլևը գրա-
նում և, վոր «Ագրոտեխնիկան» դա ցանքաւարջանառութիւն է»:

Շանքաւարջանառութիւն բացակայութիւնը հացահատիկային
և այլ տնտեսութիւններում պատճառ է դառնում դաշտերի մոլա-
խոտերով վարակւելուն, վորը, ինչպես ասիւեց, ատալ է բերում
բերքի անկում: 1931 թիին Կոլխոզային Խնտախտուտի կողմից կադ-
մակերպւած եքսպէդիցիան ցույց է տվել, վոր բազմաթիւ սով-
խողներում ու կոլխոզներում մոլախոտերի ուժեղ դարգացման հե-
տեանքով, մենք ունեցել ենք մեծ կորուստներ:

Ագրոտեխնիկայի և տեխնիկայի դարգացման ներկա ետապում
կուլտուրական բույսերի խոշոր մասի համար մոնոկուլտուրան
մտանգաւոր է: Այդ բոլորից յենելով տաշնատար կուլտուրայի
հետ միասին պետք է կանոնաւոր և նախորոք վորոշւած հաջոր-
դականութեամբ մշակվին նաև ուրիշ կուլտուրաներ:

Պարզ է, վոր բույսերի հաջորդականութեան վերաբերող նկա-
տառումները քարացած, անփոփոխ մոմենտներ չեն: Արտագրա-
կան ուժերի փոխվելու, ագրոնոմիայի, քիմիայի, տեխնիկայի
նվաճումների հետ միասին պիտի փոխվի նաև մեր մոտեցումը,
մեր պահանջը ցանքաւարջանառութեան նկատմամբ: Մենք խոշոր
քայլեր ենք անում հողային և կլիմայական պայմանների առանձ-
նահատկութիւնների տիրապետման և այդ նվաճումների հաջող
կիրառման բնագավառներում, ուստի պիտի կարենալ բարձր բերք
ստանալու համար ոգտագործել դարգացման տվյալ ետապին
մասշնիբ բոլոր ագրոտեխնիկական ձեռնարկումները: Այսպիսով,
դարգացման ներկա ետապում ցանքաւարջանառութիւնը դաւնում
է բերքի բարձրացման խնդրում հիմնական միջոցառումներից մե-
կը: Մասնագիտացած տնտեսութիւններում նա պիտի լինի ճկուն
և հարմարւած լինի հետագա մասնագիտացումը խորացնելու հա-
մար, նա իրենից պիտի ներկայացնի վող թե միայն բույսերի կա-
նոնաւոր հաջորդականութիւն, այլ նաև պիտի ընդգրկի ագրո-
տեխնիկական միջոցառումների վողջ կոմպլեկս և բոլոր հնարա-
վորութիւնները ստեղծի աշխատող ճեռքերի և քաւող ուժի կադ-
մակերպման և լրիվ ոգտագործման համար:

Ծ. ՅԱՆՔՍԱՏԵՐԶԱՆԱՌՈՒԹԵԱՆ ԱԴՐՈՏԵՆՆԻԿԱԿԱՆ ՆՇԱՆԿՈՒ-
ԹՅՈՒՆԸ

Հայտնի չե, վոր յեթե հոգը ազդում է բույսի դարգացման վրա, ապա բույսն եւ իր հերթին ազդեցութեան եւ թողնում հազի վրա: Ահա այդ փոխազդեցութեաններն ստեղծում են մի շարք քիմիական, ֆիզիկական եւ բիոլոգիական բնույթի հետեւութեաներ, վորոնցից գլխավորները հետեւյալներն են՝

1. Յուրաքանչյուր բույս հոգից վերցնում է վորոշ քանակութեամբ մանդանյութեր: Տարբեր բույսեր տարբեր քանակութեամբ եւ տարբեր հարաբերութեամբ եւ սննդանյութեր են վերցնում: Պաշարապահուցիչները եւ արմատապահուցիչները հոգից վերցնում են աւելի կալիում, հացարույսերը՝ ֆոսփոր: Թիթեանածաղիկ բույսերը հոգը նույնիսկ հարստացնում են ազոտով եւ ստեղծում են նպատավոր պայմաններ իրենցից հետո մշակվող բույսերի համար:

2. Տարբեր բույսեր իրենց սնունդը կարողանում են վերցնել հոգի տարբեր խորութեաններից: Այդ հանդամանքը կախված է նրանց արմատային ռիստեմի հզորութեանից եւ դարգացման թափից: Ընդհանրապէս արմատները գնում են աւելի խոր, ոգտազործում են հոգի խոր շերտերում դանդաղ սննդանյութերը եւ ջուրը, իսկ հացահատիկները, ընդհակառակը, ոգտազործում են, գլխավորապէս, հոգի վերին շերտերը:

3. Տարբեր բույսեր տարբեր հատկութեան ունեն յուրացնելու հոգում դանդաղ լուծված եւ դժվարալուծ աղերը, որինակ, շաքարի ճակնդեղն աւելի հեշտ եւ կարողանում յուրացնել կալիումը դժվարալուծ միութեաններից, քան թե հացահատիկները:

4. Բույսերն ունեն տարբեր պահանջ նաեւ հոգում յեղած ջրի նկատմամբ:

Ե. Բույսերի ազդեցութեանը հոգի ֆիզիկական հատկութեանների վրա նույնպէս տարբեր է: Շարքահերկ բույսերն իրենցից հետո հոգը թողնում են աւելի փոխք վիճակում, քան թե հացահատիկները, բայց դրա հետ միասին նաեւ փոշիացնում են հոգը: Պարզ է, վոր այս բոլոր առանձնահատկութեանները ցանքաւորջանառութեան կազմելիս պիտի հաշվի առնել: Բույսերի հաջորդականութեանը կառարել այնպէս եւ այն հաշվով, վորպէսզի նախորդ բույսերը միադնամայն նպատավոր պայմաններ ստեղծեն հետնորդ բույսերի դարգացման համար:

Յ. Շատ կարևոր և նաև հաշվի առնել բույսերի բիոլոգիական հատկանիշները: Կան մի շարք բույսեր, վերոնք մուխոտների դեմ պայքարել չեն կարող, ընդհակառակը, կան բույսեր էլ, վերոնք շատ հաջող կարողանում են ճնշել մուխոտներին: Բացի դա, մի շարք մուխոտներ, հիվանդություններ, և միջատներ հարմարված են վերոյ բույսերի, կամ, ինչպես ասվում է, մասնագիտացած են վերոյ բույսերի:

Այս հանդամանքը խոշոր դեր է կատարում մուխոտների, հիվանդությունների և միջատների տարածման և բազմացման խնդրում: Պարզ է, վեր այս յերևույթի դեմ պայքարելու ամենակարգակ միջոցը կլինի բույսերի հաջորդականությունը, կանոնավոր ցանքասալը և անառությունը, ինչպես նաև մաքուր ցեղերը, հողի և ցանքերի ուղադիր խնամքը, աշնանային վարը, խողանավարը և այլն:

Այսպիսով, բույսերի տարրեր վերաբերմունքը դեպի անդամայութիւնը, ջուրը, հողի ֆիզիկական դրությունը, կուլտուրական վիճակը, մուխոտները, հիվանդությունները և միջատները պիտի խիստ հաշվի առնել ցանքասալը և անառություն կազմելիս:

Մինչև ոչ մի ասածներից դժվար չի հասկանալ, վեր քանի վեր տարրեր շրջանների կլիմայական և հողային պայմանները միատեսակ չեն, քանի վեր տարրեր տեղերում ջրային, անդամության ուժի միջոցով հողում տարրեր են, մուխոտներն ևս միատեսակ չեն, ապա շարուն, ստանդարտ ցանքասալը և անառություն ամբարկել բոլոր շրջանների և սովորական կուլտուրայի բարձր բերքատվությունը, հաշվի առնելով բոլոր թված մոմենտները, ամեն մեկ շրջան կազմելու յն իր շրջանի և կուլտուրների համար հատուկ ցանքասալը և անառություններ, հիմք ընդունելով Հողագիտական կողմից ուղարկած ցանքասալը և անառության սխեմաները և համաձայնեցնելով այն հանրապետական ցանքասալը և անառության բյուրոյի հետ:

Ցանքասալը և անառության, կազմակերպական և տնտեսական հիմունքների մասին չենք խոսում, վերոհետև այդ մասին դրվում է մի այլ աշխատանք:

Վերջում անհրաժեշտ ենք համարում ապա Հողագիտական կողմից մշակված հրահանգները ցանքասալը և անառության մասին, ինչպես նաև ցանքասալը և անառությունների մի քանի տարրեր տեղերը:

Հ Ր Ա Հ Ա Ն Գ

ԿՈՒՆՈՋՆԵՐՈՒՄ ՑԱՆՔՍԱՇԵՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅՈՒՆ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

1. ԸՆԴՀԱՆ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. Յանքաշրջանառությունը պետք է ապահովի պետության և ժողանաւորության պլանային տաշադրանքները:

2. Յանքաշրջանառությունը պետք է ապահովի առաջատար կուլտուրայի բարձր անսահարար կշիռը:

3. Կիրառելով աղբտնիկների համար միջոցառումներ լրիվ կամ-
պլեկտը ստանալ մաքսիմում բերք, նամանավանդ առաջատար
կուլտուրայի վերաբերյալ:

4. Յանքաշրջանառությունը պետք է ապահովի ցանկելիք
կուլտուրաների այնպիսի հերթականություն, վորը դրամական
լինի մոլախոտերի դեմ պայքարի և հողի արտադրության լավագ-
ւոր:

5. Յանքաշրջանառությունը պետք է ունենա միևնույն քա-
նակութամբ դաշտեր, միայն այն հաշվով, վոր նա բավարարի
վերևում հիշված բոլոր պահանջները:

6. Յանքաշրջանառությունը պետք է ապահովի դյուղատն-
տեսական աշխատանքների, քարշող ուժի, մեքենաների և դյու-
ղատնտեսական գործիքների սացիոնալ, համաչափ դասավորում
ամբողջ տարվա ընթացքում:

7. Միջկուլտուրային և միջդյուղյան ցանքաշրջանառություն
ունենալ չի թույլատրվում:

8. Յանքաշրջանառության անցնելիս չի բաժանահատել հա-
ցահատիկային կուլտուրաները և վաչ մի դեպքում չպակասեցնել
հացահատիկային կուլտուրաների տարածությունները:

9. Յանքաշրջանառությունը պետք է ապահովի կոլխոպի
և կոլտոգնիկների անասունները կոպիտ, հյութալի և հնարավորին
չափ ուժեղ կերով:

2. ՅԱՆՔՍԱՆՇԻՐԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ՄՇԱԿՈՒՄԸ

1. Հանրապետական ցանճառչըմանառության բյուրոյի կողմից շրջանին առաջադրված ցանճառչըմանառության վարիանտները յենթարկվում են ազդոտարադրական խորհրդակցության քննության և այդ վարիանտները համակերպելով շրջանի առաջադրանքներին և պայմաններին, դնում են կոլլեկտի արտադրական խորհրդակցությանը:

2. Շրջանի կողմից առաջադրված տիպիկ սխեմաներից կոլլեկտը ընտրում և իր համար ամենամեղատակահարմար սխեման, յենկելով իր կոնկրետ պայմաններից, նախագծած և պլանային առաջադրանքից ըստ կուլտուրաների:

3. Շրջանի և կոլլեկտի մեջ տեղի ունեցած վեճը ցանճառչըմանառության վերաբերյալ լուծում և հանրապետական ցանճառչըմանառության բյուրոն:

4. Յենթե բացառիկ դեպքերում ցանճառչըմանառության անցնելիս անհրաժեշտ և լինում տարածություններին վերոջ փոփոխում համեմատած կոլլեկտին տված պլանային առաջադրանքին, այս փոփոխությունը թույլատրվում և հոդրածնի համաձայնությամբ միայն այն դեպքում, յենթե մի կոլլեկտում պակասեցրած տարածությունը կենտրոնի շրջանի այլ կոլլեկտի տարածության համապատասխան լայնացումով, վերջին հաշվով ապահովելով շրջանի պլանային առաջադրանքներն ընդհանրապես և դարձանցանքի պլանը մասնավորապես:

5. Գանճառչըմանառության մեջ կերի ռեսուրսները պետք և հաշվել, յենկելով ամառուանների աճումից, Գրանց կերակրման լայնացումից: Կերի բաշանող հաշվելիս, պետք և հաշվի առնել, թե՛ կոլլեկտի և թե՛ առանձին կոլլեկտիկի ամառուանները: Հատուկ ուշադրություն պետք և դարձնել արոտատեղերով ապահովելու հարցի վրա:

6. Ազդոտեխնիկական անսակեռից, ցանճառչըմանառությունը պետք և բավարարի հետևյալ պահանջները.

ա) կուլտուրաների ճիշտ հերթականություն, ապահովելով հիմնական առաջատար կուլտուրայի համար ամենալավ տեղը.

բ) ապահովել մոլախոտերի դեմ պայքարը.

գ) ցանճառչըմանառության դաշտերի վրա պարարտանյութերը պետք և դատավորել ռազիոնալ կերպով՝ ստեղծելով նպաստավոր պայմաններ բերքատվության բարձրացման համար:

3. ՅԱՆՔԱՆԱԿԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

1. Կալիսոյի դաշտերի բաժանումը պետք է վերջացնել 15 որ ցանքայից առաջ:

2. Յանքաաշրջանառութեան համար դաշտերի բաժանումը պետք է կատարել աշնան, վեր (Հնարաւորութեան սահմաններում) հողակտորներն ունենան հարմար և կարճ ճանապարհ դեպի անասանդեր կամ հիմնական հումուսի հանձնման կետը: Այդ դաշտերի հողակտորները բաժանելիս, անհրաժեշտ և հաշիվ առնել ճանապարհների ցանցը, լեռնային սահմանները և այդ հողակտորները հարմարեցնել արակտորի ստացիոնալ ուղտադարձմանը:

3. Վերականորեն՝ ցանքաաշրջանառութեան հողակտորները պետք է իրար հաջորդաբար լինեն, տարածումը թույլ տրվում է 5—10 0/0: Հնարաւորութեան սահմաններում հատկացնել ամեն մեկ դաշտին մեկ հողակտոր:

4. Յեղադաշտերի համար 1933 թվին պետք է հատկացնել մոլիսոտերով ամենալատ վարակված հողակտորը:

5. Բաղձամյա խոտաբույսեր ունեցող ցանքաաշրջանառութեան անցնելու հիմնական նախապայման պետք է ընդունել 1933 թվին անոպայման ունենալ մեկ հողակտոր դարձնող ցան կամ աշնանացան հացահատիկ՝ բաղձամյա խոտաբույսերի յենթացանքերով, որինակ՝ բամբակացան շրջաններում բամբակի ուլանը կատարելուն հետ զուգընթաց պետք է կոլեկտում ունենալ 12,5 % հացահատիկ բաղձամյա խոտաբույսերի յենթացանքով:

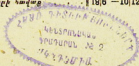
6. Յանքաաշրջանառութեանը պետք է անցկացնել կոլեկտի փաստացի տարածութեան վրա:

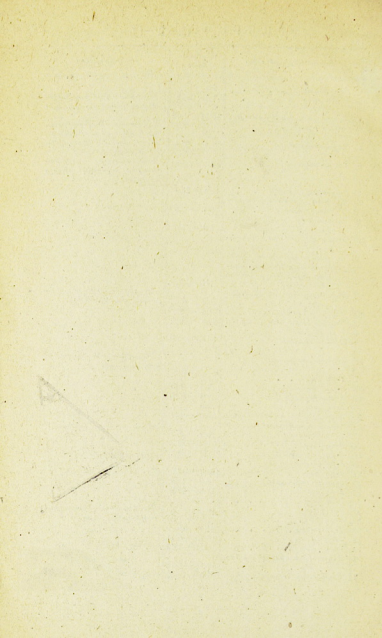
7. Յանքաաշրջանառութեանը կիրառելիս դաշտերի բաժանումը դասավորել այն հաշիվով, վեր հետադաշում մենասնտեսների մուտքը կոլեկտ խանդարիչ հանդամանք չհանդիսանա և միաժամանակ կոլեկտի ցանքաաշրջանառութեանը չխախտվի:

8. Բրիգադաներն արտադրական վանդակների կցելու ընթացքում պետք է ընդունել հետևյալ սկզբունքը. ցանքաաշրջանառութեան ամբողջ ժամանակաշրջանում բրիգադը ամբողջած պիտի լինի վորոշակի հողամասերի այն հաշիվով, վեր ցանքաաշրջանառութեան առանձին դաշտերում յուրաքանչյուր բրիգադին հողամաս արամադրվի. բրիգադին արամադրված հողակտորները պետք է լինեն իրար մոտ, վորպեսզի խույս տրվի անողուտ տեղավորութեանից:

Հանրապետական Յանքաաշրջանառութեան բյուրո

Ամ	Անվանումները բնույթը	Ժամկետները	Ծանոթություն
1	Յերեսավոր	19	
2	Աշնանավոր	19—10 12	Ավարտման ժամկետը կախված է ոգերեւութաբ. պայմանից
3	Ջրելու նախապատրաստում	10 11— 1 12	
4	Ձմեռան արաթ	20 11—15 12	Ավարտման ժամկետը կախված է մթնադրուք. պայմանից
5	Պարարտացում	14 —20 4	Սկզբնական ժամկետը կախված է վաղի սկսելուց
6	Պարնանավոր		Պարնան արաթի հաղորդի վաղը պիտի ազդարարել ասորիի վերջերին
7	Պարնանային արաթ	10 4 —25 4	
8	Արաթած հողամասերի նախապատրաստում	20 4 — 2 5	
9	Աշնանավորի և վաղ դարնանավորի կրկնավոր	5 4 — 5 5	
10	Սոփորական ցանքների (վոշ արաթի) հողամասերի նախապատրաստումը ցանքի համար (փոքրիկ, դիակել, մուխտաների հավաք, յերեսավոր)	10 4 — 5 5	
11	Շանել (արահատորով, ձիով, ձեռքով)	20 4 —10 5	Չեղիկի շրջանում ցանքը տվարանել մայիսի 5-ին
12	Յերաջուր (սառսուկավոր)	21 4 —12 5	
13	Պայքար կեղևի գեմ (ապփան)	27 4 —18 5	
14	1-ին քաղհան	18 5 — 7 6	
15	1-ին նորարացում		
16	1-ին կուլտիվացիա		Կուլտիվացիան ընդունված է 60 ասիտայ
17	1-ին ջուր	1 6 —19 6	
18	2-րդ քաղհան	7 6 —16 6	
19	2-րդ կուլտիվացիա	7 6 —26 6	
20	2-րդ ջուր	16 6 — 4 7	
21	3-րդ քաղհան և 2-րդ նորարաց.	20 6 —10 7	
22	3-րդ կուլտիվացիա		
23	1-ին բուժում	13 7 —30 7	
24	3-րդ ջուր	6 7 —25 7	
25	4-րդ քաղհան	9 7 —28 7	
26	4-րդ կուլտիվացիա		
27	4-րդ ջուր	24 7 —11 8	
28	5-րդ կուլտիվացիա	28 7 —15 8	
29	5-րդ քաղհան	12 8 —27 8	
30	5-րդ ջուր		
31	Բուկից	15 8 — 1 9	
32	6-րդ ջուր	1 9 — 7 9	
33	1-ին չանաց	27 9 —15 10	Այնտեղ, վորտեղ հնարավոր է Յեթե կարելի կա
34	2-րդ չանաց	16 10—15 11	
35	3-րդ չանաց	16 11— 1 12	
36	Հողանների և կնդուղների հավաք	17 11— 5 12	
7	Ցողունների հավաք	18 6 —10 12	





ՀԱՅ ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԳԻՏ. ԳՐԱԴ.



FL0004420

ጥቅም 20 ዓ.ም.

2304

2304.